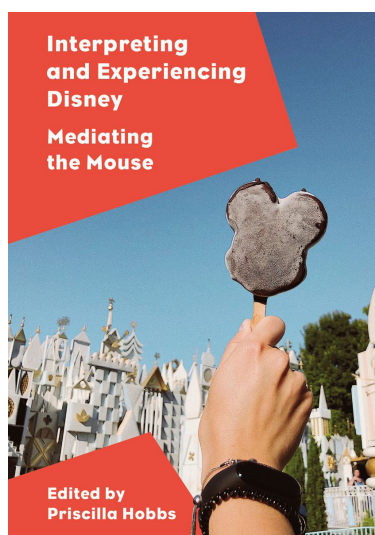

TULKINTOJEN JA KOKEMUKSIEN KYLLÄSTÄMÄ DISNEY

Priscilla Hobbs (toim.) (2023) *Interpreting and Experiencing Disney: Mediating the Mouse*. Bristol, UK & Chicago, IL: Intellect/University of Chicago Press. 239 s.

Olemme Disneyn ympäröimiä: elokuvat, sarjat ja oheistuotteet ovat jollakin tapaa osa lähes jokaisen länsimaisen ihmisen arkea. Samalla erityisesti Disney-elokuvien representaatiot ja niiden yhteiskunnalliset merkitykset herättävät keskustelua niin tutkijoiden kuin yleisön parissa. Disneyn tapaa sovittaa satuklassikoita animaatioiksi on tutkimuksessa perinteisesti kritisoitu ja adaptaatioita pidetty pohjatekstejä yksinkertaistavina haitallisten stereotyyppien ylläpitäjinä (esim. Zipes 1995; Giroux 2001). *Interpreting and Experiencing Disney* laajentaa keskustelua tarkastelemalla Disney-ilmiötä monipuolisesti kulttuurin-, kirjallisuuden-, elokuva- ja mediatutkimuksen aloilta.

Kokoomateoksen artikkelit käsittelevät Disneyn kulttuurista vaikutusvaltaa kahteen osaan jaetun kokonaisuuden, teoksen ensimmäisellä puoliskolla tulkintojen ja toisella kokemusten kautta. Priscilla Hobbsin mukaan aiempi tutkimus on keskittynyt yksittäisiin elokuvaan ja aiheellisesti kritisoinut esimerkiksi animaatioiden misogynistisiä ja rasistisia sävyjä. Hobbsin toimittamassa teoksessa kuitenkin lähestytään yksittäisten kulttuurituotteiden lisäksi koko ”Disney-ilmiön sydäntä”: kuluttajien kokemuksia, fanikulttuuria sekä elokuvien ja sarjakuvien vastaanottoa eri konteksteissa. Yksittäisten elokuva-analyysien ohella mukana on myös laajempia näkökulmia, jotka tarjoavat lukijalle monipuolisen kokonaiskuvan ajankohtaisista Disneyyn liittyvistä yhteiskunnallis-ideologisista keskusteluista.

Keskiössä sukupuoli ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Jo johdannossa Hobbs korostaa Disneyn kaupallista taustaa. Suosion juuret ulottuvat 1930-luvulle, jolloin laman aiheuttama ilontarve loi otolliset markkinat Mikki Hiiri -oheistuotteille ja teki Mikistä samalla Disneyn pontevan, perheystävällisen keulakuvan. Heti ensimmäisessä artikkelissa käsitelläänkin Mikki-lyhytelokuvien jälkieditointia osana Disneyn pyrkimystä pysyä poliittisesti korrektina muuttuvassa keskusteluilmapiirissä. Brent Cowleyn mukaan Disney eroaa monista muista suurista Hollywood-yhtiöistä kuratoimalla jatkuvasti julkisuuskuvaansa vastaamaan brändilleen ominaista viattomuuden, perhekeskeisyyden ja nostalgisen taianomaisuuden mielikuvaa. Menneisyyden virheiden myöntämisen sijasta yhtiö on pitkälti keskittynyt sensuroimaan ja uudelleenleikkaamaan animaatioista esimerkiksi väkivaltaisia ja nykykatsojan silmään muuten ongelmallisia, kuten rasistisia, sisältöjä.

Koko teoksen punaiseksi langaksi piirtyykin ideologioiden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymysten ja globaalin populaarikulttuurin yhteensovittamisen haasteet, kun Disney ulottaa lonkeroitaan kaikille kulttuurin osa-alueille. Kuten kirjoittajat läpi teoksen huomauttavat, Disney on tunnistettavine ja kiillotettuine brändeineen aina ollut erityisen altis julkiselle debatille. Ylikansallisista media-

yhtiöistä juuri Disney saa usein osakseen paljon kritiikkiä, ja kuten Bethanee Bemis teoksen jälkipuolella esittää, jopa Disneyn teemapuistot ovat toimineet kuumina amerikkalaisen identiteetin neuvottelupaikkoina. Amerikkalaisuuden polttopiste, Floridan Walt Disney World, on vuosikymmeniä ollut erilaisten poliittisten liikkeiden mielenosoitus- ja vastamielenosoituspaikka, jossa on niin protestoitu presidenttejä ja sotaa vastaan kuin vaadittu oikeuksia seksuaalivähemmistöille.

Teoksessa representaatiokysymysten käsittely keskittyy kattavimmin Disney-kulttuuriin kytkeytyvään sukupuolen esittämisen problematiikkaan. Artikkelien aiheet vaihtelevat naiseuden rakentumisesta ja isähahmojen maskuliinisista arkkityypeistä tyttöjen ja naisten prinsessapukeutumiseen sekä Disney Worldin prinsessa-aiheisiin huvipuistolaitteisiin. Irena Globan ja Vuk Vukovic analysoivat 2000-luvun kokoillan elokuvien sukupuolen kuvauksia, Elizabeth Mansley ja Katie Mirance syventyvät isyyden kuvaukseen prinsessaelokuvissa ja Dakota Robertson-Schüle tutkii jungilaisen analyysin kautta *Lumikki ja seitsemän kääpiötä* -elokuvan (1937) suhdetta Grimmin satuun ja naiseuteen.

Monen artikkelin analyysi on antoisimmillaan, kun kirjoittajat keskittyvät elokuvien historialliseen kontekstiin ja vastaanottoon. Ajoittain tulkinat uhkaavat jäädä vaillinaisiksi, kun esimerkiksi Globanin ja Vukovicin artikkeleissa analyysin välineeksi valitaan Bechdelin testi sekä sankareiden ja sankarittarien luokittelu ”maskuliinisten” ja ”feminiinisten” piirteiden mukaan. Bechdelin testi – yksioikoinen kysymys siitä, esiintyykö elokuvassa kaksi nais-hahmoa, jotka puhuvat keskenään muustakin kuin miehistä – ei nähdäkseni yksinään riitä perusteelliseen analyysiin Disneyn tavoista kuvata sukupuolten välisiä suhteita. Osassa tekstejä jään kaipaamaan kontekstualisoivampaa otetta, joka stereotyyppisten kuvausten kritisoinnin sijasta tutkisi sukupuolen esittämisen elokuvallisia keinoja ja sukupuolen rakentamisen strategioita osana elokuva-analyysiä.

Peräkkäiset ”naisluvut” muodostavat sinänsä oman eheän, temaattisen kokonaisuutensa, mutta jään pohtimaan, sortuvatko kirjoittajat toisinaan samaan yleistasoiseen kritiikkiin, jota Disneyyn julkisessa keskustelussa liitetään.

Lienee pikemmin tutkimuksen lähtökohta kuin keskeinen tulos, että kulttuurimme normeja heijastelevat populaarielokuvat esittävät esimerkiksi naishahmot stereotyyppisen naisellisina. Vastaavasti ei ole yllättävää, että prinsessoja on 2000-luvulla päivitetty ajanmukaisemmiksi. Robertson-Schülen analyysi *Lumikki*-adaptaatiosta kaikuu tuttua kritiikkiä siitä, että Disney yksinkertaistaa ja muuttaa pohjatekstejä liikaa. Tarinan siirtäminen mediumista toiseen muuttaa sen sisältöä väistämättä tavalla tai toisella, joten kiinnostavimmat kysymykset – miten muutokset rakentuvat tai millaisista asioista adaptaation prosessi Disneyn omaleimaisessa tapauksessa koostuu – uhkaavat ajoittain jäädä paitsioon.

Adaptaatiot, ankat ja syyt Disneyn suosion takana

Robert Neumanin artikkeli englantilaisen lastenkirjallisuuden klassikoiden Disney-versioiden vastaanotosta 1950-luvun brittisanomalehdissä korjaa osassa artikkeleista havaitsemaani historiattomuuden tuntua. Kontekstualisoiva historiallinen näkökulma syventää ymmärrystä Disney-ilmion merkityksestä ja on tuttu myös esimerkiksi Aino Isojärven (2024) tuoreesta Disney-isyyttä käsittelevästä tutkimuksesta. Neumann tuo esiin uusia näkökulmia vuosikymmeniä käytyyn keskusteluun adaptaation keskeisistä kysymyksistä sekä Disneyn tavoista sovittaa klassikkotekstejä tunnusmerkillisellä tavallaan. Brittilehdistössä adaptaatioita ei niiden ilmestyessä ainoastaan kritisoitu, vaan sovituksia otettiin vastaan myös innolla.

Alaine Martausin tutkimus Disney Worldin prinsessa-aiheisista huvipuistolaitteista kehittää adaptaatiokeskustelua vielä pidemmälle ja tarkastelee Disneyn uudelleenkerrotoja omista adaptaatioistaan. Martaus osoittaa, kuinka prinsessojen roolit vaihtelevat ja ovat keskenään ristiriitaisia Disneyn eri alustoilla: esimerkiksi *remake*-elokuvat saattavat antaa hahmoille enemmän toimijuutta, mutta laitteissa he poseeraavat mykkinä sivuhenkilöiden kertoessa tarinaa.

Teoksen loppupuolella Disney-kokemukset ja fanikulttuuri saavat enemmän tilaa, ja kirjoittajien yhteisenä punaisena lankana korostuu unelmien ja utopioiden keskeisyys Disneyn

aseman synnyssä. Dori Koehler hyödyntää myytitutkimuksen välineitä tarkastellessaan Disney-fanipukeutumista ja esittää, että koko Disney-koneiston toimivuus perustuu ajatukselle myytinomaisesta unelmien keskittymästä, jonne ihmisten on helppo haluta paeta.

Katja Kontturin artikkelissa tutkitaan suomalaisten ja Aku Ankan välistä erityistä suhdetta. Ankka-sarjakuvia tutkinut Kontturi selvittää, miksi juuri suomalaiset ovat ottaneet Aku Ankan niin syvästi osaksi kansallista identiteettiään: sarjakuvat eivät ole läheskään yhtä suosittuja Yhdysvalloissa tai muissa Euroopan maissa. Kontturin tutkimuksessa suomalaisia on haastateltu ja kysytty esimerkiksi, mikä sarjakuvissa on parasta ja miksi Aku on hahmona suomalaisten suosikki verrattuna esimerkiksi Yhdysvalloissa suositumpaan Mikkiin. Kontturin saamissa vastauksissa korostuu Akun persoonallisuus suomalaisuuden ilmentymänä. Miksi juuri suomalaiset sitten kokevat Akun niin vahvasti omakseen? Stuart Hallin kulttuurisen identiteetin käsitettä hyödyntäen Kontturi etsii ilmiölle syitä muun muassa historiallisesta kontekstistamme ja kansallisesta identiteetistämme, jossa asetumme altavastaajan asemaan onnekasta Hannu Hanhea muistuttavan Ruotsin ja mahtipontisen Venäjän eli Roope Ankan väliin. Ankat ovat hedelmällinen kurkistusikkuna suomalaiseen Disney-suhteeseen laajemminkin, ja tutkimusta Disneyn vaikutuksesta suomalaiseen audiovisuaaliseen kulttuuriin voisi olla paljon enemmänkin.

Koska artikkelikokoelma käsittelee hyvin erilaisia aiheita loputtoman laajan Disney-ilmiön eri puolista, kokonaisuus jää väistämättä hieman hajanaiseksi. Metodologista moninaisuutta on runsaasti, samoin erilaisia näkökulmia siihen, miten Disneyn elokuvia ja muita tuotteita tulisi tulkita – adaptaatioina, medianä, sisällönanalyysin vai jungilaisen analyysin keinoin, historian vai nykyhetken valossa, subjektiivisesti vai neutraalimpaan sävyyn? Teoreettista taustaa voisi määritellä johdonmukaisemmin, mutta toisaalta juuri menetelmien ja teoreettisten viitekehysten monipuolisuus on yksi teoksen vahvuuksista. Kenties hetkittäinen epätasaisuus myös kuvaa osuvasti Disneyn kaikkialle leviävää vaikutusvaltaa, joka pakenee täsmällisiä luokitteluja.

Joka tapauksessa teos onnistuu tekemään uusia, kiinnostavia keskustelunavauksia kasvavalle ja monitieteiselle Disney-tutkimuksen kentälle, joka kattaa tieteenaloja sosiologiasta median ja taiteiden tutkimukseen. Kirja sopii kaikille, jotka ovat kiinnostuneita Disneyn – tai ylipäättään amerikkalaisen populaarikulttuurin – vaikutuksista yhteiskuntaan ja vallitseviin asenteisiin. Se tarjoaa oivallista luettavaa myös yleisesti representaatiokysymyksistä, faniudesta ja teemapuistoista kiinnostuneille.

Meeri Pihlström

FM, väitöskirjatutkija, yleinen kirjallisuustiede, Helsingin yliopisto

Lähteet

Giroux, Henry A. (2001) *The Mouse That Roared: Disney and the End of Innocence*. Boston: Rowman & Littlefield.

Isojärvi, Aino A. T. (2024) *Animated Paternity: The History of Disney Fatherhood. The Composition, Development and Legacy of Paternal Discourse and Depictions of Fatherhood in Walt Disney Animated Feature Films 1940–1970*. Oulu: Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora 221. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202410086224>.

Zipes, Jack (1995) *Breaking the Disney Spell*. Teoksessa Elizabeth Anne Bell, Linda Haas & Laura Sells (toim.) *From Mouse to Mermaid: the Politics of Film, Gender, and Culture*. Bloomington: Indiana University Press.